

# FÖRÄNDRING

religionens påverkan på  
kvinnans mänskliga rättigheter i EU

En undersökning gjord av  
Gröna kvinnor

## Sammanfattning

Det har nu gått 41 år sedan FN förklarade familjeplanering som en mänsklig rättighet. I dag finns det politiska partier inom EU som går till val på att inskränka kvinnans rätt till sin kropp. Vi är alla bärare av rådande patriarkala strukturer. Därför har vi också alla ett ansvar att synliggöra och leva upp till redan tagna beslut. Europarådet behöver följa upp frågan och europeiska kvinnoorganisationen måste aktivt agera för att få upp frågan på EU:s agenda. En svårighet är att det föreligger ett demokratiskt underskott där beslut tas, i debatten och i samhällets maktordning. Krav på jämställdhet mellan man och kvinna måste genomsyra allt.

*De allra svåraste förhandlingarna med handlingsplanens texter kring kvinnors hälsa och reproduktiva roll synliggjorde på ett tydligt sätt hur religiösa idéer tilläts styra inom politiken.*

I FN:s stadga bekräftas kvinnors och mäns lika rättigheter. Stadgan anger även som ett av FN:s mål att främja respekt för mänskliga rättigheter och friheter utan avseende på ras, kön eller religion. FN:s fjärde kvinnokonferens i Beijing 1995 med temat Jämställdhet, Utveckling och Fred, kom att bli den ditintills största på global nivå med 17 000 deltagare från 189 länder och dryga 4 000 frivilligorganisationer, NGO:s. Därtill kan räknas representationer från FN:s olika fackorgan och andra internationella organisationer. Resultatet, Plattform för Action, antogs enhälligt av närvarande regeringar trots ett tjugotal skriftliga reservationer och en rad röstförklaringar.

De allra svåraste förhandlingarna med handlingsplanens texter kring kvinnors hälsa och reproduktiva roll synliggjorde på ett tydligt sätt hur religiösa idéer tilläts styra inom politiken. Stora motsättningar fanns mellan å ena sidan flera muslimska länder, Heliga stolen (Vatikanstaten) och vissa katolska länder samt, å andra sidan EU och majoriteten av världens fattiga länder, samlade i den så kallade G77-gruppen. De tre enskilt svåraste frågorna då, 1995, var kvinnors sexuella rättigheter, kvinnor och mäns lika arvsrätt samt frågan om sexuell läggning. Alla tre har med kulturell och religiös inblandning i statskick att göra och bortser från mänskliga rättigheters portalparagraf "människan är född fri och med lika värde och rättigheter".

Inför uppföljning av Plattform för Action på FN:s Kvinnokommissions möte 2005 hade EU:s förhandlare

bestämt att strategin skulle vara att "inte öppna dokumentet". Anledningen var att situationen i världen, avseende kvinnans rätt till sin kropp, generellt försämrats på tio år genom att stora länder som USA då dominerades av en politik som ogillade abort. Länder som Iran, USA och Heliga stolen samarbetade öppet kring avsnittet om sexuell och reproduktiv hälsa. De försökte in i det sista att öppna dokumentet och försämrade skrivningarna kring abort och preventivmedel. De lyckades till en viss del när det gäller preventivmedel genom att deras agerande tydligt markerade vad just de ansåg skulle gälla. Följden blev att flera länder från 77-gruppen insåg att de skulle få problem med att få bistånd framöver om de inte förbjöd kondomer. Vilket i sin tur skulle komma att öka riskerna att få och sprida AIDs. **Kvinnans kropp kopplades bort från mänskliga rättigheter.**

Eftersom denna fråga är en av de svåraste att komma överens om i internationellt arbete och har kommit att kopplas väldigt nära vissa regimer och politiska partier tycker vi det är viktigt att försöka förstå vad som händer nu för att möta framtiden. Vi vill i samtal också påminna om vår egen historia med Luther och kvinnan som ett käril.

*Utan dialog kan inte de stora skillnaderna mellan politiskt fattade beslut och konkret verklighet synliggöras. Det öppna samtalet mellan alla olika uppfattningar är en förutsättning för fredlig jämställd förändring.*

## Grundläggande begreppsförklaring

### VAD ÄR MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Förenta Nationens generalförsamling antog i december 1948 en allmän förklaring om de **mänskliga rättigheterna**. I första artikeln stipuleras att:

*”Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De har utrustats med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av gemenskap.*

Vidare står i artikel två att:

*”Var och en är berättigad till alla de rättigheter och friheter som uttalas i denna förklaring utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt. Inte heller åtskillnad får göras på grund av den politiska, rättsliga eller internationella status som råder i det land eller det område som en person tillhör, vare sig detta land eller område är oberoende, står under förvaltarenskap, är icke självstyrande eller är underkastat någon annan begränsning av sin suveränitet.*

I dag har FN 192 medlemsländer.

### VAD ÄR CEDAW

FN:s starkaste instrument för att stärka kvinnors ställning och rättigheter är CEDAW <sup>1</sup>, konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor. Kvinnodiskrimineringskonventionen är från 1979 och ger ett ramverk för att säkerställa lika rätt för kvinnor och män. Konventionen lyfter fram regeringars skyldighet att i lagstiftning och praxis avskaffa de vanligaste formerna av diskriminering av kvinnor på grund av kön. De stater som har ratificerat konventionen är skyldiga att regelbundet avlägga officiella rapporter om hur de levt upp till konventionens artiklar. Förutom dessa regeringsrapporter arbetas även fram skuggrapporter av ländernas CEDAW-nätverk bestående av NGO:s <sup>2</sup>. År 2008 hade 185 länder ratificerat CEDAW, vilket i dag gör den till den konvention som efter barnkonventionen har ratificerats av flest länder.

### VAD ÄR RELIGION

Gudsdyrkan och gudsfruktan utifrån troslära säger Stömbergs synonymordbok. Religion kan definieras som ett tanke-system som försöker ge kunskap om det vi inte kan uppleva med våra sinnen och vårt rationella tänkande. Religion har utvecklats olika i olika tider och kom förmodligen till för att människan skulle kunna hantera frågor kring liv och död. Religion förklarar ofta händelser som inte tydligt kan förklaras och därför är svåra att förstå. Religion gör sig till uttolkare av olika förlopp och problem kopplade till det sociala livet och verkar för samarbete och kontroll i grupp och av grupp. Religion kan vara totalitär, genom krav på lydhet, precis så som politiska system kan vara. Totalitära regimer bygger totalitära strukturer som i dag i offentliga sammanhang och inom FN kallas för patriarkala strukturer. I sekulära länder anses andlighet, tro och religion vara en privat sysselsättning som hålls åtskilt från statskicket och politiken. Enligt Strömberg kan ordet sekulariserad ersättas med orden: förvärldsligad; avkristnad; avkyrkligad; timlig; världslig; profan; indragen från kyrkan.

1. CEDAW, convention against all discrimination of women.  
2. NGO, non government organisation



## BAKGRUND

I hela världen pågår en sammanblandning mellan trosuppfattning och statskick. Patriarkala tolkningar av hur just kvinnor ska bete sig sprids av olika religionsuttolkare, oftast av manligt kön. Kvinnans rätt till sin kropp underställs präster och profeter som i sin tur försöker påverka politiken. Politiska partier går till val på att inskränka kvinnans rätt. Hedersrelaterat våld och förbud mot abort är konkret verklighet och i internationellt jämställdhetsarbete är frågan om kvinnans sexuella och reproduktiva hälsa fortfarande en synnerligen het fråga.

Sveriges kvinnolobby beslöt på sitt årsmöte 2008 att bifalla en motion från Gröna kvinnor om att ta fram ett underlag över hur utvecklingen inom EU ser ut avseende sexuell och reproduktiv hälsa. Europeiska kvinnolobbyen, EWL, antog ett positionspapper i frågan år 2006, vilket användts som grund för frågeställningar.

Gröna kvinnor deltog i ett Europeiskt feministiskt seminarium i Rom våren 2008. Deltagarna uttryckte en klar oro över hur religion och statskick blandades ihop och verkade negativt på kvinnans rätt till sin kropp. En del länders representanter vittnade om förbättringar, t. ex. Portugal, men flera gav uttryck för försämringar. Gröna kvinnor ställde sig frågan om hur samarbetande länder inom EU tolkar kvinnans mänskliga rättigheter.

## METOD

Tillvägagångssätt har varit att utforma en enkät i form av fyra frågor inom området sexuell och reproduktiv hälsa. Det fanns möjlighet att svara ja, nej eller delvis på frågorna. De som svarat delvis har uppmanats att förklara sin kommentar. Frågorna skickades både till medlemsstaternas 27 olika regeringar och till de kvinnoorganisationer inom EU som utgör koordination i EWL. De regeringar som inte svarat är: Belgien, Cypern, Italien och Slovenien. De NGO:s, frivilligorganisationer, som svarat på enkäten redovisas på sid 15.

Frågeformuläret inleddes med följande text:

**FN:s medlemsländer** beslöt att anta och implementera aktionsplanen "Beijing Platform for Action" på FN:s fjärde Kvinnokonferensen 1995. Ett av de svåraste områdena att enas kring var kvinnans möjlighet till sexuell och reproduktiv hälsa. Flera länder ingav reservationer till just den delen i slutdokumentet.

**Europarådets medlemsländer** antog resolution 1464 år 2005, där uppmanar de sina 47 medlemsländer att agera och skydda kvinnor från kränkningar och våld som hindrar kvinnans rättigheter och som utövas i skydd av religion och/eller i religionens namn.

**Europeisk kvinnolobby** (EWL) antog ett positions-papper 2006 om kvinnor och religion. De uppmanar EU:s medlemsländer att säkerställa, vidmakthålla och främja sexuella och reproduktiva rättigheter för alla kvinnor oavsett religiös och kulturell bakgrund. Alla kvinnor ska ha rätt att bestämma över sin egen kropp och har rätt att få information om den rättigheten.

**1** Första frågan var om kvinnor har sexuella och reproduktiva rättigheter.

**2** Andra frågan var om preventivmedel är tillgängligt för alla.

**3** Tredje frågan var om en kvinna har möjlighet att få abort. Här bad vi också att de skulle beskriva något om gällande regler eftersom skälet till graviditeten kan spela roll som t ex vid våldtäkt.

**4** Fjärde frågan var om kulturella och religiösa inställningar påverkade regeringens arbete med sexuell och reproduktiv hälsa för flickor och kvinnor. Frågan försökte fånga vad som i huvudsak påverkar rådande samhällsattityder och hur de i sin tur påverkade sittande regering.

## Kvinnans sexuella och reproduktiva rättigheter

Den övervägande majoriteten av ländernas regeringar, 22/23; *Bulgarien, Danmark, Estland, Finland, Grekland, Irland, Lettland, Litauen, Luxemburg, Frankrike, Holland, Malta, Polen, Portugal, Rumänien, Slovenien, Storbritannien, Sverige, Tjeckien, Tyskland, Ungern och Österrike*, menar att kvinnan har sexuella och reproduktiva rättigheter. Ingen av respondenterna har svarat att kvinnor inte har sexuella eller reproduktiva rättigheter. Däremot har en regering, Spaniens, och flera NGO:s förklarat att kvinnan *delvis* har sexuella och reproduktiva rättigheter. Det finns fyra länder där regeringarna inte svarat, där presenteras svaren från NGO. Annars har regeringens svar utgjort utgångspunkt. NGO:s svar redovisas endast om de varit avvikande, eller om de kommenterats. I diagrammet nedan presenteras resultaten i de fall vi har fått in svar både från regeringskansli och från NGO i samma land, totalt nio länder. Det visar då en tendens att NGO oftare svarat delvis på frågan om kvinnans sexuella och reproduktiva rättigheter.

Svaret delvis, kan kategoriseras i tre olika grupper; kvinnan har inte rätt till abort, brister i implementering av konventioner angående kvinnans rättigheter, svårigheter som följd av brister i information och kunskap om kvinnans rättigheter.

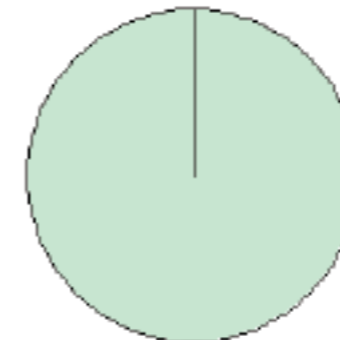
## INGEN RÄTT TILL ABORT

Spaniens regering menar att kvinnan endast delvis kan sägas ha sexuella och reproduktiva rättigheter eftersom hon inte är "fri att bestämma över att få en abort utförd" kan hon inte sägas ha sexuella och reproduktiva rättigheter. Maltas regering menar att kvinnan har sexuella och reproduktiva rättigheter men tillägger att abort är illegalt. Svaret från Irlands regering är också att kvinnan anses ha sexuella och reproduktiva rättigheter med en kommentar "förutsatt att den här frågan relaterar till pars och individers frihet att bestämma över antal och tidpunkt för barn och att det finns tillgång till service i familjeplanering".

## BRISTER I IMPLEMENTERING AV KONVENTIONER

Cyperns NGO uttrycker att trots att landet har skrivit under alla relevanta konventioner angående kvinnans sexuella och reproduktiva rättigheter brister det i nationella regelverket eftersom de inte "uppmärksammar dessa rättigheter tillräckligt" och att implementeringen behöver förbättras. Sloveniens NGO menar att även om kvinnan är fri att välja om hon vill ha barn eller inte och trots att konventionerna är ratificerade brister det i kvinnans sexuella och reproduktiva rättigheter i verkligheten. De lyfter fram problem med våldet mot kvinnor och diskriminering som fortfarande är en del av kvinnans verklighet. I Tjeckien menar en NGO att kvinnan endast delvis kan sägas åtnjuta sexuella och reproduktiva rättigheter eftersom "kvinnan inte kan välja hälsovård eller barnmorska" vilket blir problematiskt. "Tjeckiens läkare har en väldigt konservativ hållning gentemot barnmorskor". Valfriheten är också problematisk i förhållande till barnafödande och medicinska alternativ menar en NGO.

SVAR FRÅN REGERING



SVAR FRÅN NGO

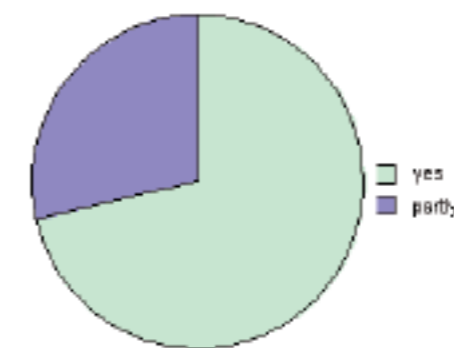


Fig.1. Kvinnans sexuella och reproduktiva rättigheter



## BRISTER I KUNSKAP OCH INFORMATION

Litauens NGO anser att kvinnan delvis kan sägas ha sexuella och reproduktiva rättigheter eftersom unga kvinnor saknar kunskap om sina reproduktiva rättigheter. De menar också att tillgången till information och hälsoservice inte når alla kvinnor.

## KOMMENTARER

Inget land svarar nej på frågan om kvinnors sexuella och reproduktiva rättigheter vilket kan spegla en dålig självbild. Materialet säger ju att varken information eller hälsoservice når ut till alla kvinnor. Frågan är då om regeringarnas egen kunskap om verkligheten i det egna landet brister. Eller om regeringarna kanske anser det tillräckligt att rent principiellt och i internationella sammanhang intyga att de ställer upp på rättigheten, utan att sedan omsätta den i praktisk politik.

**Spaniens** regering är den enda som tydligt kopplar sexuell och reproduktiv hälsa direkt till kvinnans rätt till abort och menar att rättigheten endast delvis gäller eftersom kvinnan i Spanien i dag inte själv har rätt att bestämma om hon vill ha en abort utförd.

**Sloveniens** NGO ger en dyster bild av kvinnans vardag, för även om konventionen är under-tecknad och kvinnan i princip har rätt till sexuell och reproduktiv hälsa så förekommer sexualiserat våld och diskriminering i kvinnans vardag. Det verkar som om våld mot kvinnans kropp är normaliserat vilket får ses som oerhört allvarligt.

**Cyperns** NGO bekräftar att teori och verklighet inte stämmer genom att landet inte har anpassat sitt eget regelverk efter konventionen. Självklart blir det då omöjligt att driva rättigheten juridiskt när diskriminering sker. Kvinnans rättighet blir därmed utan verkan och kvinnan rättslös.

**Tjeckiens** NGO påtalar läkarnas dominerande ställning. De tycks stå över både kvinnans och barnmorskans möjligheter att påverka beslut. Trots det anser deras regering att de har sexuella och reproduktiva rättigheter.

**Irlands** regering har valt att svara ja på frågan, vilket i sig är ett svar att tolka. Medialt uppmärksammat debatt har förekommit utifrån ett rättsfall där en kvinna på Irland blev gravid efter en våldtäkt och nekades abort. Det kan vara därför regeringen väljer att helt definiera frågan utifrån familjens situation och håller abort utanför svaret.

**Att Malta** anser att sexuella och reproduktiva rättigheter finns kan tolkas som en total samhällsnormalisering av rådande villkor för kvinnan.

**Det är lätt att misstänka att regeringar som svarat ja på frågan, vilket ju är samtliga utom Spanien, erhåller kritik för sin åsikt från NGO:s eftersom det är diskrepans mellan vad NGO och regering tycker. I de länder som speciellt nämnts råder mycket stor skillnad på hur kvinnans vardag ser ut avseende hennes möjlighet att hävda sina sexuella och reproduktiva rättigheter och vad regeringen tycker om dessa hennes möjligheter.**

## Tillgång till preventivmedel

Enligt 18/23 regeringar; Bulgarien, Danmark, Estland, Finland, Grekland, Lettland, Litauen, Luxemburg, Frankrike, Holland, Polen, Portugal, Rumänien, Spanien, Storbritannien, Sverige, Tyskland och Ungern, är preventivmedel tillgängliga för alla. Varken regeringar eller NGO:s har svarat att preventivmedel inte finns tillgängligt för alla. Däremot är det flera NGO och några regeringar som har beskrivit att det delvis finns tillgång till preventivmedel. Det skiljer i hur regeringskanslier och NGO har besvarat frågan. Tabellen nedan visar spridningen på svaren delvis.

Nr	Land	Reg. kansli	NGO
3	Cypern		delvis
10	Italien		delvis
12	Litauen	ja	delvis
13	Luxemburg	ja	delvis
19	Slovakien	delvis-	
20	Slovenien		delvis
27	Österrike	delvis	ja

Vad den förklarande texten visar är främst hur olika synen är på vad det innebär att ha tillgång till preventivmedel. Det går att se två olika perspektivnivåer på tillgång av preventivmedel; begränsning i tillgänglighet och ekonomiska begränsningar.

## TILLGÄNGLIGHET AV PREVENTIVMEDEL

I Cypern finns inte preventivmedel tillgängligt vid statliga sjukhus utan endast vid privata institutioner, varför NGO menar att det delvis finns tillgängligt. Tjeckens regering angav både ja och delvis med motiveringen att "speciella medel finns att tillgå men är receptbelagda". Även i Belgien gör NGO en liknade tolkning; att preventivmedel finns tillgängligt för alla men tillägger att de är receptbelagda. I Irland finns kondomer i affärer men det är en åldergräns på 17 år. Dagenafterpiller är receptbelagda. Italiens NGO menar att alla delvis har tillgång till preventivmedel eftersom det inte finns kvinnliga kondomer. Rumänien påtalar svårigheten att nå ut med information om preventivmedel till utsatta grupper, i synnerhet på landsbygd.

## EKONOMISKA BEGRÄNSNINGAR

Litauens NGO menar att preventivmedel kan betraktas som delvis tillgängliga eftersom "frivillig sterilisering" är illegal. Framförallt unga samt kvinnor på landsbygden saknar ekonomisk möjlighet att bekosta preventivmedel. Slovakiens regeringskansli menar att den ekonomiska barriären gör preventivmedel delvis tillgängliga, trots att de finns att tillgå. Framförallt hormonpreparat och spiral är för dyra för ekonomisk svaga grupper. Även Sloveniens NGO anser att valmöjligheten är begränsad eftersom kondomer är dyra och andra preventivmedel är receptbelagda. Österrikes regeringskansli menar att eftersom preventivmedel inte täcks av det sociala försäkringssystemet är preventivmedel att betrakta som bara delvis tillgängliga. Det är ett perspektiv som delas av Luxemburgs NGO. Tillgång på preventivmedel i Tyskland anses generellt tillgodosedda även om medlen delvis är receptbelagda. Kostnaden för preventivmedel som förskrivits av läkare betalas av sjukkassan fram till 21 års ålder.

## KOMMENTAR

Att kalla preventivmedel för delvis fritt, som Tjeckien och Belgien gör, när det endast går att få på recept, är på gränsen till ohederligt och står i skarp kontrast till Österrike och Luxemburg som menar att preventivmedel bara delvis är fritt därför att det inte är gratis. Receptbelagda preventivmedel eller åldergräns för inhandling av preventivmedel, som på Irland, kan inte ses som att preventivmedel är tillgängliga för alla. Även Litauen och Sloveniens NGO påtalar skillnaden mellan ord och verklighet, för även om preventivmedel är fritt så är det dyrt. Bor du på landsbygd är tillgängligheten begränsad. Litauen menar att preventivmedel är dyrt för kvinnor, det kan tolkas som en bekräftelse på att kvinnor som grupp har lägre inkomst.

**Att det generellt sett är både svårt och dyrt att få tag på preventivmedel inom EU är en fråga som regeringarna borde ta tag i. Ekonomiska hinder ska inte avgöra en kvinnas rätt till sin kropp. Att det dessutom finns grupper i samhället som inte ens nås av informationen om sexuella rättigheter och att preventivmedel finns är alarmerande.**



## Abort

**H**är har svaren kategoriserats i fyra olika grupper utifrån ländernas syn på när kvinnan har rätt att utföra en abort. I frågeformuläret var frågan om abort delad i två delar, en om kvinnan har rätt till abort och en där gällande lagstiftning skulle beskrivas. Vi har använt oss av båda svaren när vi kategoriserat länderna. I förståelsen av svaren har även åsikter och förklaringar från ländernas NGO används samt enstaka data från FN:s hemsida.

**Grön; under första graviditetstiden på kvinnans begäran, fri vilja**

**Gul; hänsyn tas till kvinnans fysiska och mentala hälsa sociala omständigheter ingår i doktors beslutsunderlag eller krav på obligatorisk rådgivning för godkännande av abort**

**Orange; hänsyn tas till kvinnans fysiska och mentala hälsa, medicinska skäl samt skadat foster eller våldtäkt**

**Röd; rädda kvinnans liv, fostrets liv värderas likvärdigt med kvinnans liv, skadat foster**

■ Malta är det enda land i Europa där abort är helt illegalt.

■ I Cypern är abort delvis tillåtet. Det är legalt att genomföra en abort om det hotar kvinnans liv, våldtäkt, mental och fysisk hälsa men även sociala omständigheter tas i beaktande enligt NGO. På FN:s hemsida framgår att sociala skäl inte tas i beaktande och tillägger "för att erkänna grunderna för abort krävs två läkarutlåtanden utom vid våldtäkt. Vid våldtäkt krävs det att polisen tillstryker att det har förekommit våldtäkt vilket om möjligt ska vara medicinskt bevisat". NGO tillägger också att de enda skälen som accepteras vid ett statligt sjukhus är medicinska och våldtäkt. Kvinnor som söker abort av andra skäl tvingas att utföra den på privata kliniker. Vilket kan antas innebära att även om det är legalt att genomföra abort med angivna sociala skäl så är det inte ekonomiskt möjligt för majoriteten av befolkningen.

■ I Luxemburg menar NGO att kvinnan har rätt till abort medan regeringen anser att kvinnan delvis har rätt till abort. För legal abort krävs att det föreligger risk för kvinnans liv eller hälsa eller våldtäkt.

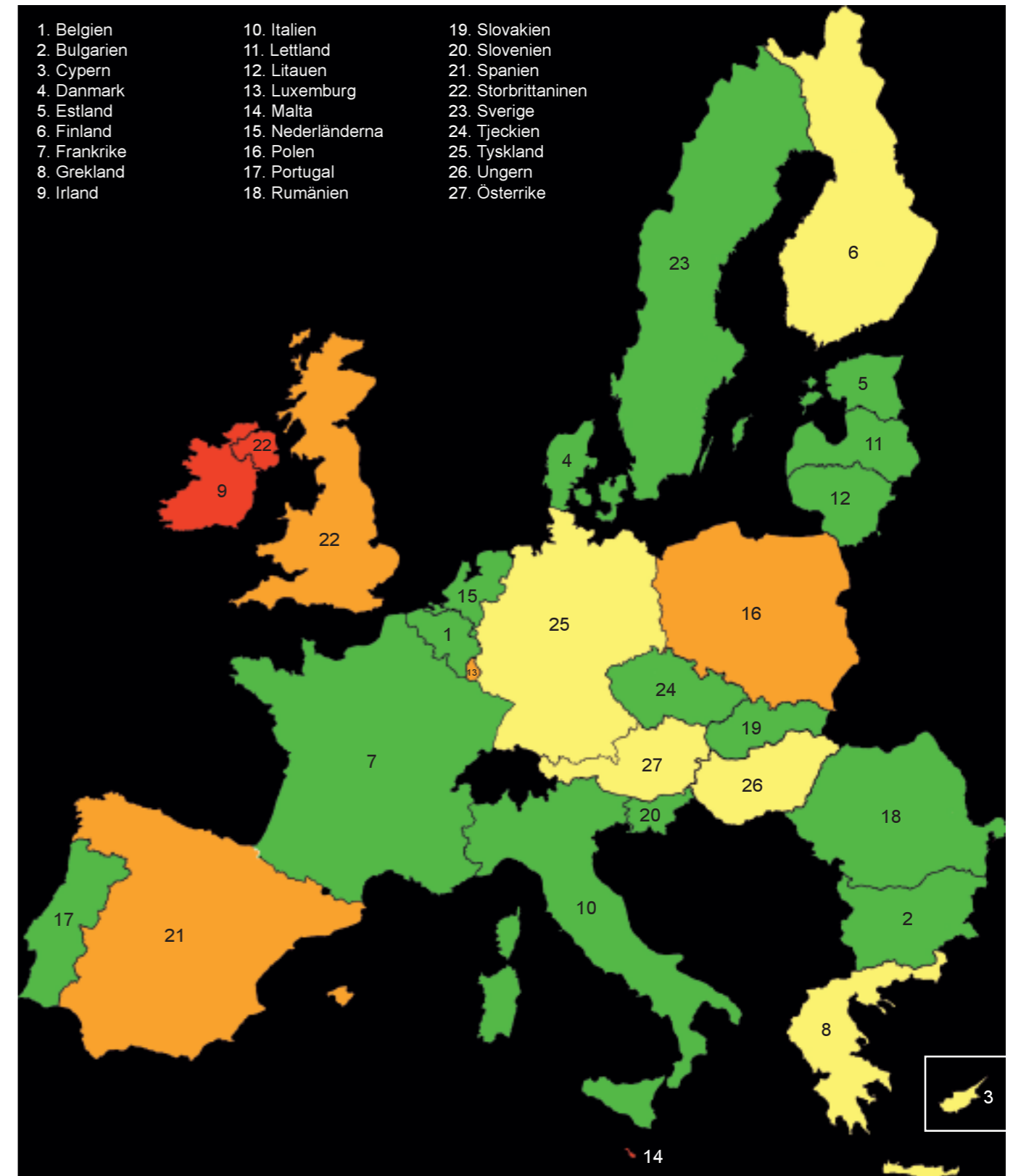
■ Både NGO och regeringen i Storbritannien (utom Nordirland) har svarat att kvinnan har rätt till abort. När NGO beskriver omständigheterna för abort nämns inte kvinnans begäran eller sociala omständigheter som skäl för abort. Två läkare måste godkänna aborten. Enligt FN:s material ska sociala skäl tas i beaktande men sociala skäl refererar där till familjens inte till kvinnans situation. Varför kan anses att hennes sociala situation inte tas i beaktande.

■ NGO och regeringen i Österrike har svarat att kvinnan har rätt till abort men NGO tillägger att den "så kallade Friestebregulation" innebär obligatorisk rådgivning. Därför har vi valt att presentera Österrike som gul, trots att det i FN:s material fastslås att abort är möjligt på kvinnans begäran.

■ Belgiens NGO uttrycker att kvinnan har rätt att genomföra en abort och tillägger att information och rådgivning tillhandahålls. I beskrivningen av lagstiftningen medges abort om kvinnan skriftligt givit tillstånd och redogjort för skäl. Läkaren ska övertygas om att hennes beslut är riktigt och om hennes "betryckta tillstånd". FN definierar abort i Belgien som på kvinnans begäran men tillägger "lagen kräver att kvinnan som vill genomföra abort beskriver sig som betryckt av sin situation; men beslutet om att göra en abort är helt kvinnans". Vi tolkar det som att någon annan ändå ska godkänna hennes situation och beslut varför Belgien på kartan är gul.

■ I Finland skiljer sig regeringens svar från NGO. Regeringen menade att kvinnan har rätt till abort medan NGO svarar delvis ja. I förklaringen från NGO framkommer att "enbart kvinnans vilja är inte tillräckligt för att avsluta graviditeten". I FN:s material beskrivs inte heller abort som möjligt på kvinnans begäran. I lagbeskrivningen från regeringen delges villkoren för abort som fysisk eller mental hälsa och vanligtvis krav på läkares skriftliga yttrande om patienten. Även sociala omständigheter beaktas om "födelsen skulle innebära allvarlig belastning för kvinnans liv".

## KVINNANS RÄTT TILL ABORT



- Kvinnans fria vilja
- Medicinska och sociala skäl
- Medicinska skäl, våldtäkt och skadat foster
- Rädda kvinnans liv eller skadat foster



**I de länder som i dag kräver samtal, rådgivning eller läkarkonsultation före abort är risken för att antalet graviditetsveckor skenar iväg under väntetiden och möjlig abort hinner blir olaglig.**

■ Svaret från Greklands regering skiljer sig från NGO men omvänt menar NGO att kvinnan har rätt till abort medan regeringen svarat delvis under särskilda omständigheter. Det krävs en prövning av om det föreligger skälig grund för abort, vilket innebär att det inte är fritt val eller enbart på kvinnans begäran.

■ NGO i Litauen noterar att det finns ett utkast om lagändring i Parlamentet som skulle begränsa kvinnans möjlighet till abort. Går den igenom innebär det att möjligheten för kvinnan att begära abort försvinner. De nya skälen skulle enligt NGO komma att bli vid risk för kvinnans liv, hälsa eller våldtäkt alltså från grön till orange i kategoriseringen.

■ Ett annat land i förändring är Spanien, men i motsatt riktning. Regeringen har svarat att kvinnan idag delvis har rätt till abort vid våldtäkt och vid risk för kvinnans liv och hälsa. De har också svarat att ett utkast om lagändring är under bearbetning där kvinnan själv ska kunna besluta om abort.

■ Portugal har genomgått en betydande förändring i synen på abort jämfört med FN material där endast hälso- och medicinska skäl godkänts tidigare. Sedan lagändringen 2007, som föregåtts av folkomröstning om abort och där majoriteten röstade för fri abort, är abort möjligt på kvinnans begäran och dessutom kostnadsfri.

■ När Tyskland enades blev kvinnans rätt till sin kropp en stridfråga, och en kompromiss utarbetades. Den säger att abort generellt är straffbart men kan erhållas om kvinnan anger skäl vid ett obligatoriskt samtal med en abortrådgivare. Om kvinnan inte har pengar kan hon få kostnaden betald.

## KOMMENTAR

Det är svårt att begripa de olika utgångsresoneman- gen i svaren. I synnerhet som alla länder utom Spanien anser att kvinnan har sexuella och reproduktiva rättigheter. Detta innebär dock inte att det är kvinnans egen vilja som styr. Här kan konstateras att kvinnan är underordnad överhet, trots att det inte uttalas så utan uttrycks i vällovliga ordalag som hänsyn till kvinnans hälsa eller hänsyn till fostret, i en del fall underordnas kvinnan fostret, som på Malta. Om denna verklighet inte kommuniceras utifrån ett ”mänskliga rättigheters” perspektiv, att människan är född fri, så är det lätt att glida undan ansvar för att konventionen är underteck-

nad. Antalet veckor under det att abort medges utifrån kvinnans fria vilja har också en betydelse i de EU-länder som medger abort. Detta har vi valt att inte gå närmare in på men vi vet att det pågår livliga diskussioner inom olika kristna partier.

**I Sverige har kristdemokraterna interna problem med att acceptera dagens regler om 18 veckor. En del vill anpassa reglerna mer till EU, där dagens genomsnitt ligger på 12veckor. I Litauen håller aktuell politisk majoritet på att förbereda ny lagtext som förbjuder abort. I Polen, som i dag har en brandgul markering, finns ett politiskt hot om ännu strängare tillämpning.**

**I de länder som i dag kräver samtal, rådgivning eller läkarkonsultation före abort är risken för att antalet graviditetsveckor skenar iväg under väntetiden och möjlig abort hinner blir olaglig. En mycket svår situation för den gravida kvinnan som i sin tur kan generera skuld känslor.**

## Kulturell och Religjös påverkan

För att beskriva kulturell och religiös påverkan på regeringens arbete med sexuella och reproduktiv hälsa för flickor och kvinnor har svaren kategoriserats i fyra grupper. Där regeringarna har svarat, har vi i huvudsak använt de svaren när vi grupperat länderna, medan NGO:s kommentarer samt våra reflektioner mer beskrivs i text.

**Grön; kulturella och religiösa attityder påverkar inte regeringens arbete**

**Gul; delvis påverkas regeringens arbete av kulturella attityder**

**Orange; delvis påverkas regeringens arbete av religiösa attityder**

**Röd; kulturella och religiösa attityder påverkar regeringens arbete**

■ Den Polska regeringen uttrycker starkt att kulturella och religiösa attityder inverkar på deras arbete. De ger en reflektion ”genom den katolska kyrkans makt kommer abort på kvinnans begäran aldrig att introduceras”.

■ NGO från Italien ger ett klart ja med förklaringen ”Vatikan- och Biskopens konferenser lobbar ständigt alla politiska partier för att avveckla lagen om fri abort”.

■ Irlands regering har svarat att det inte förekommer påverkan av kulturella eller religiösa attityder gällande kvinnans sexuella och reproduktiva rättigheter.

■ Cyperns NGO förklarar att det sker socioekonomiska förändringar i landet men när det kommer till kvinnans sexuella och reproduktiva rättigheter lever en konservativ syn kvar. De menar också att kyrkan starkt opponerar sig i frågan vilket delvis påverkar regeringen.

■ Finland noterar att ”vi har inte en så stark offentlig debatt om frågan..., reproduktiva rättigheter tas för givet, även om lagstiftningen är klart mer restriktiv än i andra Skandinaviska länder”. De menar att endast ett parti är aktivt i frågan och det är kristdemokraterna.

■ Svaren från Bulgarien skiljer sig mellan NGO, som menar att det inte sker någon påverkan, och regeringen som menar att de delvis påverkas av kulturella attityder i sitt arbete.

■ Regeringen i Litauen menar att religiösa och kulturella attityder inte påverkar regeringens syn på kvinnans sexuella och reproduktiva rättigheter. Däremot uttrycker NGO att så är fallet ”den religiösa influensen är väldigt stark såväl i parlament som hos regeringen”. I stycket om abort framgick att synen på abort är i förändring, med radikalt minskade möjligheter för kvinnor att få utföra en abort.

■ Luxemburgs regering menar att någon religiös eller kulturell påverka inte sker medan NGO anser att ”kulturella och religiösa attityder påverkar varje politiskt subjekt”. I båda dessa fall sker avvikelser från regeringen linje.

■ Enligt Maltas regering finns det inte någon som efterfrågar att abort ska legaliseras utan ”nuvarande kulturella förhållningssätt är lokalt förankrad och accepterad av allmänheten”. De har inte besvarat frågan rent konkret utan bara beskrivande, deras citat går dock att tolka som ett ja.

■ I Holland menar regeringen att de delvis påverkas av religiösa grupper och partier som är baserade på religion. För att förklara vilken påverkan det har noterar de ”ett resultat är att vi fokuserar på preventiva åtgärder eftersom abort är en fråga vi måste undvika”. De tillägger att den grundläggande rätten till abort inte kommer att ändras. Däremot arbetar de med kulturella attityder om sexuell hälsa i förhållande till immigranter.

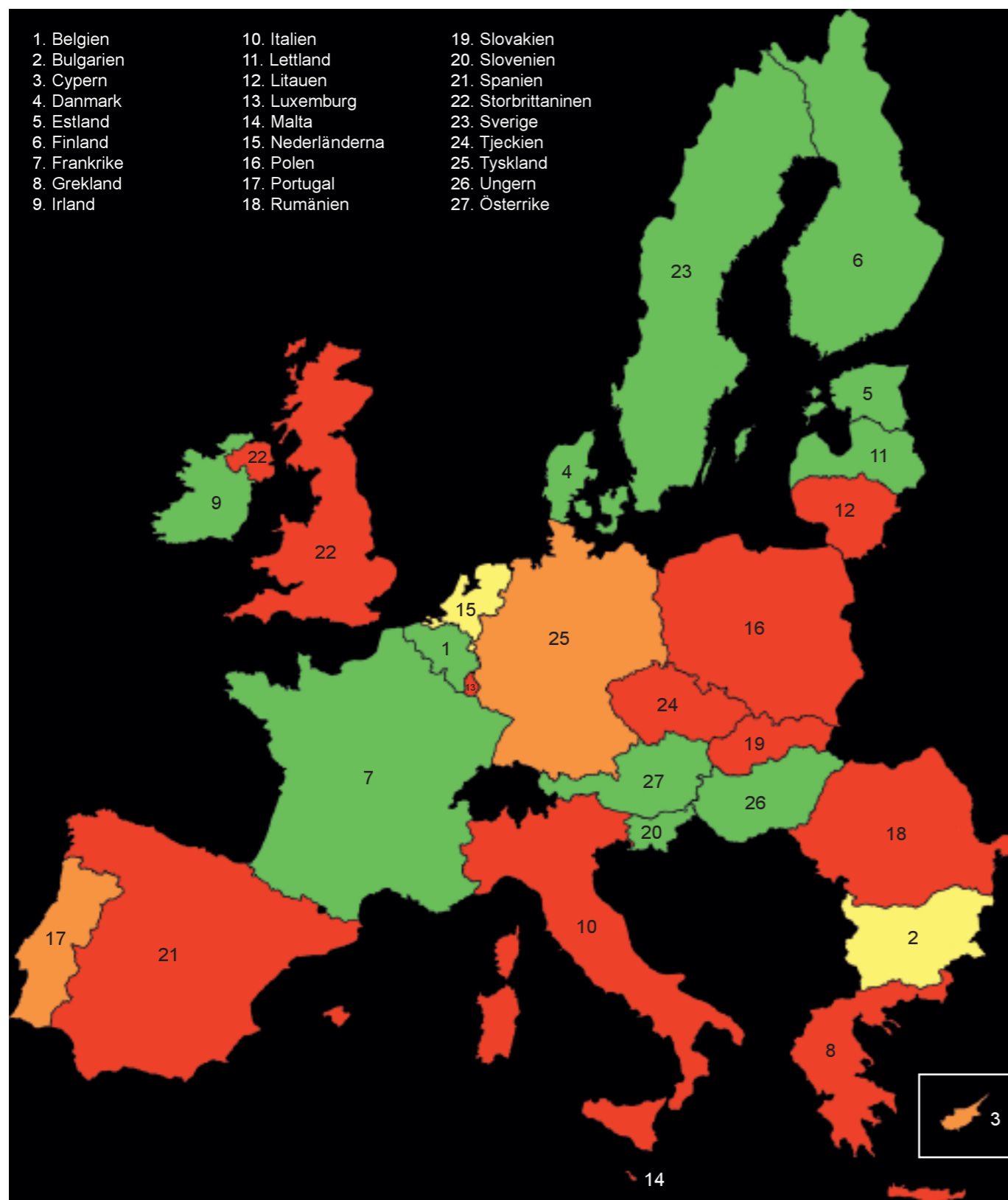
■ Även Portugals regering noterar att det finns kulturella och religiösa attityder hos vissa grupper av immigranter, främst från Guinea Bissau men att regeringen har ett speciellt program gemensamt med NGO och civilsamhället för att arbeta med jämställdhets- och hälsofrågor.

■ Rumäniens regering påtalar att vissa sociala grupper är svåra att nå, såsom kvinnor från landsbygden som saknar information, Romer som har andra kulturella attityder till frågan samt immigrerade muslimska kvinnor.

■ I Belgien lyfter NGO fram att det finns kampanjer och aktioner för att informera kvinnor om deras sexuella och reproduktiva hälsa.



## KULTURELL OCH RELIGIÖS PÅVERKAN PÅ REGERINGARS ARBETE MED SEXUELL OCH REPRODUKTIV HÄLSA



- Påverkan
- Delvis påverkan av religion
- Delvis påverkan av kultur
- Ingen påverkan

*Påverkan går i vågor och rådande statsskick har alltid möjlighet att sätta sin prägel på samhällsattityder. I ekonomiskt svåra tider tenderar människan att än mer låta sig påverkas, lockas av olika budskap.*

### KOMMENTAR

Att religion påverkar kultur och att kultur påverkar religion och att de båda påverkar politiken är en självklarhet som ingen ifrågasätter i dag. Även det omvända sker, att politiken påverkar kultur och religion.

Det får anses som högst anmärkningsvärt att Irlands regering, som administrerar en av Europas hårdaste restriktioner när det gäller kvinnans rätt till sin kropp, inte anser sig påverkade av någonting.

Det är tragiskt att Litauens nuvarande regering låter religionen ta över lagstiftningen och dessutom påstår att det sker utan påverkan.

Maltas regering befinner sig i ett kort tidsperspektiv och talar om en lokal förankring som säger att det inte finns någon som efterfrågar abort. Precis som om människan levde i ett vakuum utan påverkan. Men den som passerar Maltas flygplats får veta hur stolta öborna är över sina korsriddare. Att landet har ett flertal arkeologiska utgrävningar av världens äldst bevarade gudinnetempel görs det ingen reklam för.

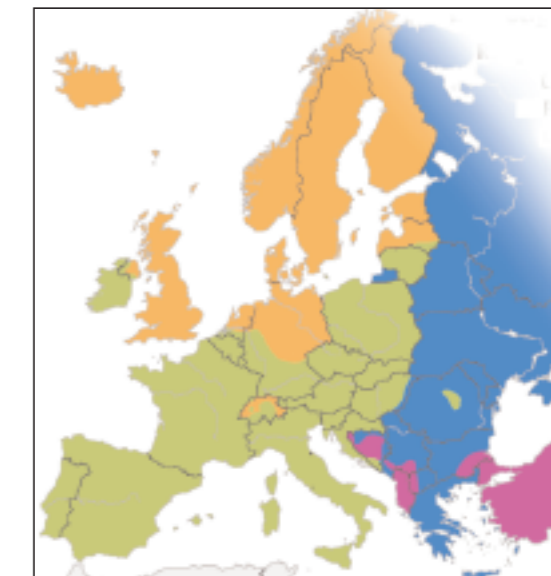
Påverkan går i vågor och rådande statsskick har alltid möjlighet att sätta sin prägel på samhällsattityder. I ekonomiskt svåra tider tenderar människan att än mer låta sig påverkas och lockas av olika budskap. För den som har svårighet att ta sig in och bli accepterad i samhället kan en gammal slogan som – "you get pie in the sky when you die" – ta sig olika uttryck som i fundamentalism, extremism och terrorism.

Flera NGO och några regeringar har tagit upp frågan om hur nya invandrargrupper ska nås av det invandrade samhällets värderingar när det gäller kvinnans rätt. Från Portugal beskrivs speciella statliga riktade program för kunskap om jämställdhet och hälsa. Från Rumänien beskrivs svårigheter med en urbanisering som lämnar landsbygden efter sig och svårigheter för Romer att bli accepterade i samhället. Detta borde vara ett problem för flera av de nya EU-länderna. Rumänien är också det enda land som tar upp kulturella problem med en del muslimska kvinnor vars attityder inte stämmer med samhällets rådande normer. Det verkligen stora problemet är alla de länder som inte tar upp problem med spänningar mellan olika grupperingar. En del av dessa hittar på egna

fundamentalistiska samhällsregler som direkt påverkar kvinnans rätt till ett eget liv och rätt till sin kropp.

Här utgör inte Sverige något undantag.

I dag ser Europas religionskarta ut så här:



#### EUROPAS RELIGIONER:

- Katoliker
- Protestanter
- Ortodoxer
- Muslimer

*En pågående verklighet i internationellt samarbete är att Vatikanstaten går samman med Islamistiska fundamentalistiska regimer och kristna högerregeringar och tidigare Bush regering, för att påverka skrivningar i FN-dokument som har med kvinnans rätt att göra. EU har en stor uppgift att försvara uppnådda förhandlingsresultat, men måste också själva upprättligt ta ansvar för att de undertecknat konventionen om kvinnans mänskliga rättigheter.*



## Kvinnans kropp är fortfarande ett slagfält

Att det är just kvinnans kropp och hennes användning av den som ska regleras har som beskrivits en lång historia. I dagspress kan vi läsa nymornade journalisters förvånande kommentarer om att kvinnor skändas, våldtas och mördas i olika pågående krig. Men i kulturer där kvinnan mest ses som en bärare av barnet och som en ägodel till mannen, så anses det vara ett effektivt vapen mot stridande eller ockuperade parts män att skända, misshandla, våldta och mörda "hans" kvinnor.

Franska revolutionen i slutet av 1700-talet påverkade hela Europa och inledde en era att försöka hålla religion och statskick isär. Häxbålen och förföljelse av olikttänkande och självständiga kvinnor, som pågått under flera århundraden, var en tid av fasa som ingen ville ha tillbaka. Martin Luther proklamerade i början av 1500-talet att kvinnans roll var att föda barn, "kvinnan var ett käril". Sista bålet i Sverige brann i Ångermanland 1675 då 68 kvinnor och 3 män miste livet. I Sverige fick inte kvinnor rätt att rösta för än 1921, och gifta kvinnor myndighetsförklarades först 1923. Förmodligen var vi starkt påverkade av kyrkans proklamering av uttrycket "kvinna tige i församlingen". Slaveriet avskaffades dock redan på 1200-talet i både Sverige och Europa. Men trafficking pågår och växer just nu, främst är det kvinnor och flickbarn det handlas med. Skeenden har med rådande samhällssyn att göra och fundera gärna på varför straffsatser för trafficking är lägre än för t ex narkotikabrott. Att religion påverkar kultur och att kultur påverkar religion och att de båda påverkar politiken är en självklarhet som ingen ifrågasätter i dag. Även det omvända sker, att politiken påverkar kultur och religion. Debatten tycks ha avstannat trots att vi vet att vi är påverkade och påverkas hela tiden även om vi säger att vi inte tycker att det ska vara så.

När vi generellt talar om patriarkala strukturer bör vi inte främst tänka på utövande religion eller religioner, utan på graden av samhällsrelig totalitär struktur. Människor kan tillämpa sin trosuppfattning, sin religion eller andliga övertygelse på ett icke patriarkalt sätt både genom individuellt handlande eller kollektivt i grupp. Ett sekulärt land med demokratiskt statskick anses hålla isär religion och politik. Men en regim kan också förbjuda religiösa kulturyttringar, som i gamla

kommuniststater, och samtidigt vara helt patriarkalt i sin totalitära uppbyggnad. Samhällspåverkan i ett land kan komma från ett annat land, men Vatikanstaten, Heliga stolen, ser sig själva som globala. När t ex påven besöker Polen kommer han inte främst från Italien och Rom utan anser sig företräda ett världsligt samfund. Islamistiska fundamentalister ser sig själva som den enda framtiden.

### FÖRÄNDRING

Det pågår många olika rörelser parallellt inom EU och de tycks helt frikopplade från ländernas internationella åtaganden. Kvinnans mänskliga rättigheter tycks bortkopplade och i stället har hennes kropp blivit en politisk handelsvara. Partier går till val på henne. Samtidigt som Portugals regering tillåtit en folkröstning om rätten till abort så demonstrerar kvinnor i Polen utanför sitt parlament i rädsla för att ännu hårdare abortregler ska förberedas av sittande regering. I västvärldens mediebevakning så framhålls kvinnan ofta som problemet eller som objektet, inte som en vuxen självständig individ, ett subjekt, med jämställda ekonomiska och sociala rättig- och skyldigheter och med rätt att själv bestämma över sin kropp.

*Själva grundbulten i konventionen om Mänskliga Rättigheter, att människan är född fri, gäller inte ännu för kvinnan. Och trots att 185 medlemsländer i FN undertecknat Konventionen om Kvinnans Mänskliga Rättigheter tillhör hennes kropp fortfarande det politiska och religiösa maktsfärerna genom kontroll och underordning. Om detta krävs kunskap för att få insikt och kraft till förändring.*

## Röster från kvinnor inom EU

Berlusconi gick till val i Italien genom att bl.a. säga att han skulle totalförbjuda abort, vilket mottogs mycket positivt av Påven som då ökade sponsringen av hans valrörelse. Det berättade Anita Giuriato från **Italien** i ett anförande på ett seminarium som var ett Feministiskt initiativ för ett sekulärt Europa våren 2008 i Rom. Hon menade sig se en generell kulturell tillbakagång i relationen mellan kvinnan och mannen i Italien. Här nedan kommer fler kvinnor till tals.

**Från Frankrike** rapporterades att de tre dominerande religionerna, Kristendom, Judendom och Islam, agerar likartat och tillåts ta ett allt större utrymme i det offentliga rummet. Lilian Halls påpekade att det resulterar i att stereotyper förstärks och att den patriarkala strukturen ligger tung över allt annat. Mäns generella överordning av kvinnor tillåts i någon form av tyst överenskommelse.

**I Polen** separerades kyrkan från staten 1905 men nu är konservativ religion på väg att förpassa Polen tusen

tals år tillbaka i tiden berättade Alicja Tysiac. Religiös media utför riktade kampanjer till unga där kvinnan utmålas som objektet i familjen, hennes kropp tillhör familjen och fadern är beslutsfattare. Abort utförs numera på privata kliniker till en kostnad av tre genomsnittliga månadslöner. Det finns tio miljoner fertila kvinnor i Polen, många av dem riskerar nu både hälsa och liv när de tvingas genomföra aborter "vid sidan av" sjukvården.

**I Litauen** har regeringen under våren 2008 definierat att en familj består av mamma, pappa och barn. Det innebär att en ensamstående kvinna med barn inte längre har någon familj och att homosexuella par inte existerar.

**Spanien arbetar för en ny abortlagstiftning.** Den nya regeringen vill öppna upp för abort men här äger kyrkan en stor del av media och där proklamerar de att abort och homoäktenskap är emot mänskliga rättigheter. Under våren ska en proposition om ändring komma från regeringen.

*Kvinnans mänskliga rättigheter tycks bortkopplade och i stället har hennes kropp blivit en politisk handelsvara*

### HÄR REDOVISAS DE NGO SOM SVARAT PÅ FRÅGORNAN:

Lnr	LAND	NGO
1	Belgien	Nederlandstalige Vrouwenraad
2	Bulgarien	Bulgarian Gender Reseach Foundation
3	Cypern	Cyprus Family Planning Association
4	Danmark	Kvinderådet
6	Finland	The Coalition of Finnish Women's Association
8	Grekland	Coordination of Greek Women's NGO's for the EWL
10	Italien	EWL Italy
12	Litauen	Women's Issues Information Center and Family Planning and Sexual Health Assosiation.
13	Luxemburg	CNFL
20	Slovenien	Woman's Lobby Of Slovenia
22	Storbritannien	Engender (Skottland)
23	Sverige	Sveriges Kvinnolobby
24	Tjeckien	Union of Midwives (UNIPA) och Gender Studies. (två svar)
27	Österrike	Österreichischer Frauenring





**Vad är Gröna kvinnor:**

[www.gronakvinnor.se](http://www.gronakvinnor.se)

Gröna kvinnor är en unik fristående feministisk kvinnoorganisation med jämställdhet och miljö som specialitet och vi är politiskt och religiöst obundna.

**Vad är Sveriges Kvinnolobby:**

[www.sverigeskvinnolobby.se](http://www.sverigeskvinnolobby.se)

SKL är en partipolitiskt obunden och ideellt verksam paraplyorganisation för svensk kvinnorörelse. Uppdrag är att samla den svenska kvinnorörelsen och att arbeta för kvinnors demokratiska förutsättningar och livsvillkor i samhället.

Antalet medlemsorganisationer är 35.

**Vad är Europeiska Kvinnolobbyn:**

[www.womenlobby.org](http://www.womenlobby.org)

EWL är Europas största paraplyorganisation för kvinnor vars uppdrag är att verka för jämställdhet och kvinnors rättigheter i europapolitiken. De ska också fungera som länk mellan det politiska beslutsfattandet och kvinnoorganisationerna i Europa. I dag verkar de i 30 länder, inklusive EU:s medlemsländer, och har 20 paraplyorganisationer som medlemmar.

Frågorna har formulerats av

Ewa Larsson, ordförande för Gröna kvinnor

& Eva Fager, ordförande för Sveriges Kvinnolobby.

Frågorna har kommunicerats

och svaren har bearbetats av Moa Larsson Sundgren.

Statistik har presenterats av

Ann-Sofi Matthiesen och korrekturläst har Vivianne Gunnarsson.

För grafisk form svarar Anita Sand.

Bakgrund och tolkningar av materialet har slutligen gjorts av Ewa Larsson.

Projektet har finansierats med medel från Ungdomsstyrelsen och dess arbete för kvinnors organisering och med mycket ideellt arbete.



[www.gronakvinnor.se](http://www.gronakvinnor.se)

I samarbete med

